

Salarissen en arbeidsomstandigheden in zorg en welzijn

Samenvatting van het [WICARE](#)-project¹, februari 2015

Inleiding

Het WICARE-project is gericht op het verbeteren van de kennis van vakbonden over salarissen en arbeidsomstandigheden in de sociale dienstverlening in Europa. Het is een gezamenlijk initiatief van de EPSU, twee onderzoeksinstituten (AIAS van de Universiteit van Amsterdam en CELSI in Bratislava), en de Stichting Loonwijzer. Het project omvatte alle 28 EU-landen en zes voormalige Sovjetstaten (GOS-landen). In 2014 waren er in de 28 EU-landen bijna 10 miljoen mensen werkzaam in twee subsectoren van de sociale dienstverlening: intramurale zorg en zorg zonder verblijf. Van 2008 tot 2014 groeide de werkgelegenheid met 1,6 miljoen. In de EU is 82 procent van de beroepsbevolking in de sociale dienstverlening een vrouw. De gemiddelde leeftijd van de beroepsgroep kan worden geschat op 43.

Gegevens verzameld via internet- en papieren vragenlijsten

De kern van het WICARE-project wordt gevormd door de analyses van de gegevens uit de doorlopende internetenquête van [Loonwijzer](#) over werk en salaris. Bezoekers van de nationale Loonwijzer-websites wordt gevraagd om deze enquête in te vullen. Voor de analyse is gebruikgemaakt van enquêtegegevens die afkomstig zijn van mensen die werken in de intramurale zorg en de zorg zonder verblijf. Deze gegevens zijn verzameld tussen 1-1-2013 en 31-9-2014² via de internetenquête en een gedrukte versie, die in de deelnemende landen is verspreid door aan de EPSU gelieerde organisaties. Er zijn in 34 landen gegevens verzameld, maar in twaalf landen waren hooguit 20 enquêtes ingevuld: te weinig om in de analyse te worden meegenomen. In de analyse worden de resterende

¹ Verslag van het [WICARE](#)-project, november 2014 Het project wordt gesteund door de Europese Commissie via het Programma voor Industriële Relaties en Sociale Dialoog (nr. VS/2013/0404). Auteurs: Kea Tijdens en Maarten van Klaveren, Universiteit van Amsterdam / Amsterdams Instituut voor Arbeidsstudies ([AIAS](#)). Partners: [EPSU](#) (Richard Pond en Mathias Maucher), [Loonwijzer](#) (Paulien Osse) en [CELSI](#) (Brian Fabo en collega's). De auteurs dragen de volledige verantwoordelijkheid voor het project. Ga voor meer informatie over het project naar <http://www.epsu.org/a/10010>.

² AZE, BEL BLR, KAZ, RUS, UKR: 31-01-2015.

22 landen meegewogen, waarvan tien landen uit de EU-15, acht uit de recent toegetreden landen en vijf uit de Russische Federatie en de voormalige Sovjetlanden. Het aantal observaties per land varieert van 20 in Bulgarije tot 2,911 in Nederland. In deze landen zijn 9,143 werkenden aan de enquête begonnen. Geldige *salaris*gegevens van 4,413 respondenten konden worden gebruikt.

De uitkomst reflecteert wat de werknemers vinden van hun salaris en werkomstandigheden. Mogelijk wijkt dit af van wat vakbonden verwachten op basis van de overeenkomsten waarover zij hebben onderhandeld. De verschillen kunnen mogelijk veranderen omdat de werknemers niet op de hoogte zijn van de bepalingen van collectieve overeenkomsten of omdat de collectieve overeenkomsten op lokaal niveau verkeerd zijn geïmplementeerd. Bovendien mag niet worden vergeten dat de huidige wet- en regelgeving, bijvoorbeeld met betrekking tot gezondheid en veiligheid, in de realiteit mogelijk niet (geheel) wordt nageleefd.

Een laatste opmerking over de gegevens: het invullen van de enquête vond plaats op vrijwillige basis. Dat impliceert dat de gegevens niet representatief zijn voor de totale beroepsbevolking in de sociale dienstverlening, omdat daarvoor een willekeurige steekproef nodig is. Vandaar dat voorzichtigheid geboden is bij het interpreteren van de resultaten.

Arbeidskenmerken

In alle landen, op twee na, zijn meer dan zeven op de tien respondenten in loondienst. Zelfstandigheid komt in geringe mate voor in de sociale dienstverlening. In 12 van de 22 landen werkt de meerderheid in een organisatie binnen de publieke sector. In drie landen werken meer dan vijf op de tien respondenten in een organisatie binnen de particuliere sector en in één land in een non-profitorganisatie. Het aandeel van mensen met een vaste baan verschilt sterk per land, van 43 tot 96 procent.

In een aantal landen hebben vier op de tien werkenden minder dan vijf jaar gewerkt, terwijl in enkele andere landen hetzelfde aandeel ruim dertig jaar werkervaring heeft. In de meeste landen zijn de verschillen in de duur van het dienstverband tussen mannen en vrouwen beperkt.

Beroepsmatige structuren en vaardigheden

De enquête bevat de vraag 'Wat is uw beroep?', met vervolgens een keuzelijst met ongeveer 130 beroepen. Al vroeg in het project bleek dat het lastig was om voor

bepaalde landen een lijst met relevante beroepen te maken, waardoor de start van de enquête werd vertraagd en/of de werknemers niet werden aangemoedigd om deel te nemen aan de enquête. Meerdere aan de EPSU gelieerde organisaties worstelden met het probleem dat de lijst niet overeenkwam met nationale categorisaties van beroepsgroepen, en dat de beroepen vanwege de gebruikte terminologie niet goed herkenbaar waren. Een gerelateerd probleem was dat de grenzen tussen intramurale zorg, maatschappelijk werk en gezondheidszorg niet overeenkwamen in de verschillende landen. Er werd voorgesteld om met een lijst van twintig tot dertig hoofdberoepen te werken (in plaats van 130) en ruimte over te laten zodat de deelnemer diens beroep zelf kon invullen. Maar het coderen van beroepstitels in de talen van 34 landen bleek een te moeilijke onderneming.

Onze studie was een verkenning van de beroepsmatige structuren en vaardigheden in de sociale dienstverlening. De samenstelling van de beroepsbevolking in de sociale dienstverlening vertoont per land grote verschillen. De zorgverleners, onder wie persoonlijke zorgverleners en medewerkers kinderzorg, vormen in bijna alle landen de grootste beroepsgroep. Behalve in twee landen zijn ongeveer drie op de tien respondenten werkzaam in de verpleegkunde of andere gezondheidsberoepen. In bijna alle landen hebben minstens twee op de tien mensen die werkzaam zijn in de sociale dienstverlening, een opleiding gehad. Oostenrijk, Italië, Luxemburg en Portugal scoorden laag op het gebied van door werkgevers georganiseerde training.

Zes tot acht op de tien werkenden vinden dat ze de juiste vaardigheden hebben voor hun huidige baan. Tussen de twee en de vier op de tien werkenden geven aan dat ze zichzelf als overgekwalificeerd zien. Onderkwalificatie daarentegen vormt nauwelijks een probleem in de sociale dienstverlening.

Beloning

In alle landen ligt het gemiddelde salaris hoger dan het mediane salaris, wat erop wijst dat een relatief grote groep minder salaris ontvangt en een kleinere groep respondenten meer salaris ontvangt. Met name in vijf landen (Portugal, het Verenigd Koninkrijk, Tsjechië, Litouwen en Wit-Rusland) is er een aanzienlijk salarisverschil tussen professionals, huishoudelijke hulpen en zorgverleners.

Wat betreft het aandeel respondenten dat bruto per uur meer of minder dan de lage-loondrempel verdient (twee derde van het nationale mediane uurloon) was het Oost-Europese aandeel van deelnemers die onder de drempelwaarde zaten erg laag. Dit

aandeel was in de meeste West-Europese landen daarentegen groot. In België, Duitsland en Nederland was het aandeel lage salarissen 30 procent en onder vrouwen zelfs wat hoger.

Uitbetaling van overuren vindt zelden plaats, hoofdzakelijk in Oostenrijk en Litouwen. In het algemeen komt betaling op basis van prestaties nog minder voor.

Vertegenwoordiging

Het is gebleken dat in de meeste landen vier tot zeven op de tien mensen in de sociale dienstverlening vallen onder een overeenkomst op het gebied van collectieve onderhandelingen. In Nederland en Slovenië is dit aandeel zelfs nog wat groter. In het algemeen weten veel werknemers niet of ze onder een collectieve overeenkomst vallen. Dit is vooral het geval in België, Italië, Portugal en het Verenigd Koninkrijk.

Uit de enquête is gebleken dat het aantal vakbondsleden zeer hoog is in Oostenrijk, Slovenië en Wit-Rusland en tamelijk hoog is in België. Dit kan erop wijzen dat de vakbonden in deze landen actief betrokken waren bij het verspreiden van de WICARE-enquête.

Werkuren

In de meeste landen hebben de socialedienstverleners een werkweek van 32-40 uur. In Slowakije, Wit-Rusland en Kazachstan komen zeer lange werkweken van meer dan 48 uur per week voor. Iets minder dan twee op de tien deelnemers daar gaf aan in deze categorie te vallen.

Ploegendiensten of onregelmatige uren komen veel voor in de sociale dienstverlening. Ze worden het meest gemeld in Frankrijk, Italië, Nederland en Bulgarije, maar ook in alle andere landen melden minstens vier op de tien werkenden dergelijke praktijken.

Arbeidsomstandigheden

Met betrekking tot werkgerelateerde stress zijn er uiteenlopende resultaten voor de gestelde vragen. In bijna alle landen gaven drie tot vijf op de tien werkenden aan hun werkzaamheden dagelijks stressvol te vinden. In de tien landen waarin de scores voor 'vindt de baan mentaal uitputtend' en 'vindt de baan fysiek uitputtend' zijn gemeten, geven twee tot vijf op de tien werkenden aan dat dit zo is.

Tevredenheid met het werk

In alle landen, op twee na, scoort tevredenheid over het salaris het laagst van de vijf tevredenheidsvragen. De score 'zeer ontevreden over salaris' wordt vaak aangevinkt, vooral in Bulgarije, Hongarije, Slovenië, Wit-Rusland, Kazachstan, de Russische Federatie en Oekraïne. Tevredenheid over de baan, de baanzekerheid en de werkuren scoort in alle landen hoger.

Sociaaldemografische kenmerken van werknemers in de sociale dienstverlening

De gemiddelde leeftijd van de respondenten varieert aanzienlijk. Vooral in Portugal waren er veel relatief jonge respondenten. In alle landen, behalve Italië, waren verreweg de meeste deelnemers vrouw. Het opleidingsniveau van de werknemers in de sociale dienstverlening varieert sterk per land. Vooral in de Russische Federatie was het aandeel hoogopgeleide respondenten groot.
